

ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА НА ЗАСАДАХ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ

© Загородній А.Г., Ясінська А.І., 2008

Запропоновано модель оцінювання ефективності управління витратами підприємства на засадах системного підходу, обґрунтовано показники ефективності управління витратами, зокрема й комплексний.

The model of evaluation of efficiency of management of enterprise charges is offered on principles of approach of the systems, grounded indexes of efficiency of management charges, in particular and complex.

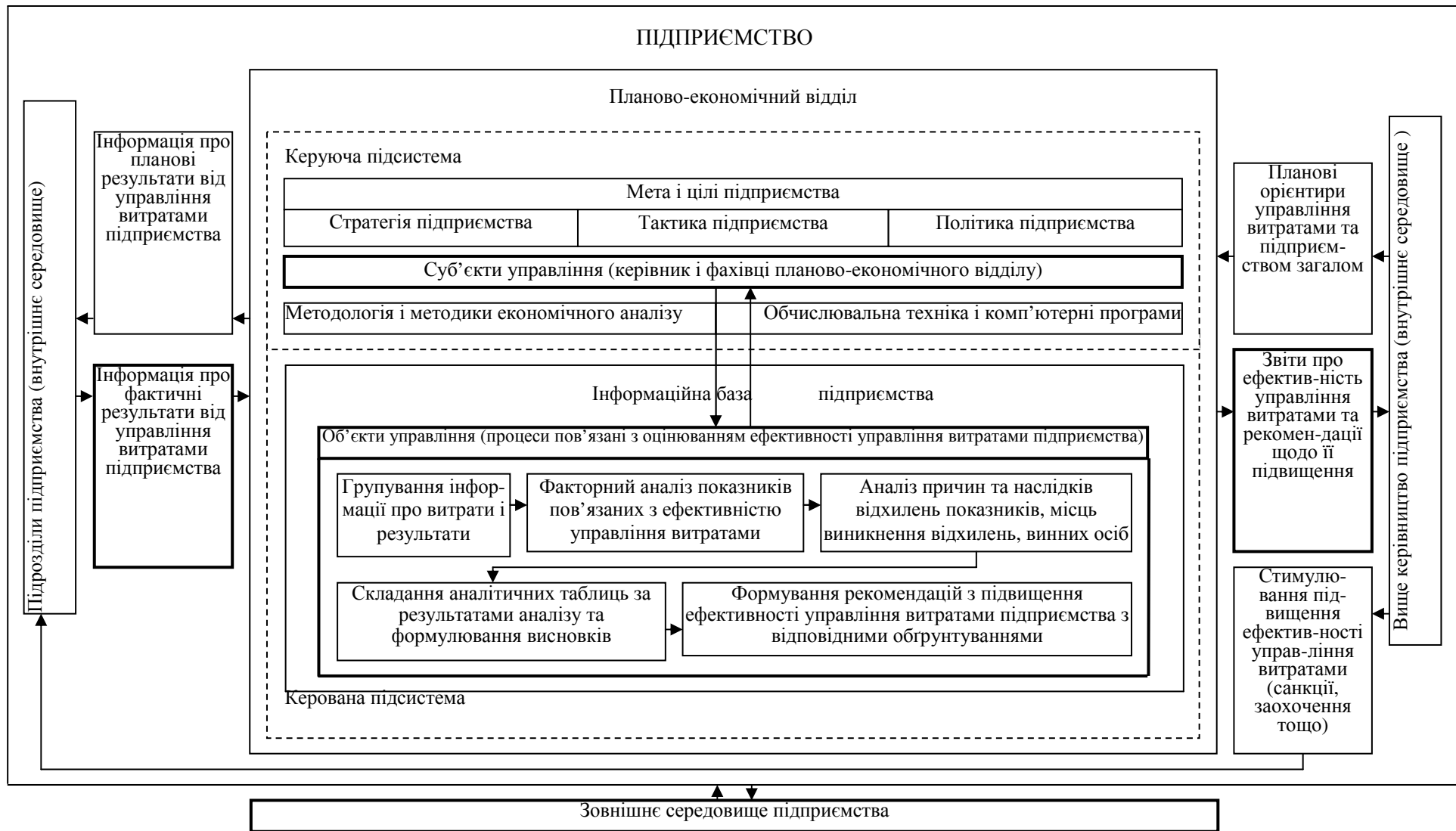
Постановка проблеми. Ефективність управління витратами значною мірою залежить від рівня керованості ними. Метою управління витратами є мінімізація витрат на одиницю виробленої продукції, зменшення частки непродуктивних витрат у загальних витратах підприємства тощо. Завдання управління витратами залежать від прийнятої стратегії розвитку підприємства на ринку та його цілей.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженнями ефективності витрат підприємства хоча й займаються багато науковців [1–7], проте їхні напрацювання з цього питання не мають системного характеру. Зокрема, Ю.С. Цал-Цалко [1] виділяє значну кількість показників ефективності управління витратами, серед яких: валова рентабельність виробничих витрат, рентабельність операційних витрат, коефіцієнти окупності виробничих витрат, адміністративних витрат і витрат на збут тощо. У праці [2, с.14] крім перерахованих показників ефективності витрат підприємства, значна увага приділяється коефіцієнтам окупності постійних витрат, ефективності загальногосподарського управління та витратомісткості збутової діяльності підприємства. Підхід цих авторів, на нашу думку, має деякі недоліки. По-перше, якщо динаміка показників, про які йшлося вище, є різнонапрявленою, то нез'ясованим залишається питання щодо узагальненого висновку про ефективність. По-друге, ці автори пропонують визначати окремі коефіцієнти окупності конкретних видів витрат за рахунок чистого доходу, однак для підприємства важливо окупити всі витрати, а не тільки певні їх види, тобто ці показники не несуть достатнього економічного навантаження. І, зрештою, ці показники зовсім не враховують витрат, пов'язаних із залученням ресурсів (відсотків за кредит, платежів за угодами з фінансової оренди тощо) та інших операційних витрат.

Формулювання цілей статті. Завданнями статі є формування моделі оцінювання ефективності управління витратами машинобудівного підприємства на засадах системного підходу та розроблення комплексного показника, який би віддзеркалював рівень ефективності управління витратами.

Виклад основного матеріалу. Налagodжена система управління витратами підприємства повинна сприяти підвищенню їх ефективності, покращанню фінансових результатів, фінансовій стабільності підприємства у конкурентному середовищі.

Запропоновану нами модель оцінювання ефективності управління витратами підприємства на засадах системного підходу зображено на рисунку.

Модель оцінювання ефективності управління витратами машинобудівного підприємства на засадах системного підходу

Ефективність управління витратами доцільно визначати через:

– рівень досягнення цілей, на які спрямовувались витрати. У ситуаціях, коли насамперед важливо досягнути конкретної мети в обумовлений термін, часто не є важливим те, що витрати значно перевищують доходи;

– співвідношення результату та витрат на його досягнення. Часто керівництво орієнтується лише на отримання максимального результату за мінімальних витрат, хоча такий підхід не є доцільним в усіх випадках;

– тенденції зміни непродуктивних витрат. Тільки стійка динаміка зменшення непродуктивних витрат дає можливість стверджувати про оптимізацію різних процесів пов'язаних з використанням ресурсів на підприємстві;

– показники оцінювання ефективності управління витратами у виробничому процесі. Обов'язково необхідно аналізувати окремі елементи витрат з метою деталізованого виявлення всіх причин, що зумовили позитивні та негативні зміни матеріальних витрат, витрат на оплату праці тощо;

– комплексний показник ефективності управління витратами підприємства. Якщо значення різних одиничних показників набувають протилежних значень на конкретний момент часу, то для прийняття оперативного рішення необхідно мати узагальнене значення ефективності управління витратами.

Основні показники оцінювання ефективності управління витратами за вищезазначеними групами наведено в таблиці.

Сьогодні для забезпечення окупності витрат та отримання прибутку з метою продовження або розширення діяльності недостатньо тільки цінового регулювання, яке б забезпечило ці результати. Оскільки в умовах жорсткої конкуренції навіть незначне перевищення ціни на продукцію підприємства над ціною аналогічної за якістю продукції конкурентів, може призвести до втрати покупців та частки ринку підприємством. Тому вважаємо, що виготовляючи продукцію, підприємство повинно спрогнозувати, який чистий дохід воно зможе отримати від реалізації продукції, а після цього збалансувати витрати підприємства, щоб вони не перевищили цей дохід.

Для визначення комплексного показника ефективності управління витратами машинобудівного підприємства (E_{yv}) рекомендуємо формулу

$$E_{yv} = \frac{D_v}{V_{zp}}, \quad (1)$$

де D_v – чистий дохід від реалізації продукції, грн.; V_{zp} – сукупні витрати підприємства (за винятком капітальних та фінансових інвестицій), грн.

Цю формулу можна трансформувати у факторну модель

$$E_{yv} = \frac{D_v}{O_v} * \frac{O_v}{O_s} * \frac{O_s}{Z_{vr}} * \frac{Z_{vr}}{V_{pv}} * \frac{V_{pv}}{V_{pr}} * \frac{V_{pr}}{V_{zp}}, \quad (2)$$

де O_v – вартість обсягу виробленої продукції за відпускними цінами (без ПДВ), грн.; O_s – собівартість виробленої продукції, грн.; Z_{vr} – заробітна плата робітників, зайнятих безпосередньо на виробництві продукції, грн.; V_{pv} – продуктивні витрати на виробництво продукції (виробничі та загальновиробничі витрати), грн.; V_{pr} – загальна величина витрат на виробництво продукції (виробничі та загальновиробничі витрати), грн.

Значення усіх показників формули (2) беруть за однаковий період часу. Факторну модель (2) можна подати у такому вигляді:

$$E_{yv} = P_{rp} * P_s * P_p * P_{zp} * P_{vp} * P_{vv} , \quad (3)$$

Основні показники оцінювання ефективності управління витратами

Показники	Суть показників	Позитивні тенденції
1	2	3
Показники, що характеризують рівні досягнення цілей щодо яких здійснені витрати		
Рівень досягнення ринкових позицій щодо яких були здійснені витрати по конкретних видах діяльності, проектах тощо	Характеризує рівень ефективності управління витратами пов'язаними з зайняттям певної частки ринку конкретних видів продукції тощо	Зростання
Рівень досягнення виправданої економії щодо різних видів витрат за рахунок оптимізації процесів і заміни ресурсів (без впровадження інновацій)	Характеризує рівень ефективності управління витратами пов'язаними з оптимізаційними процесами на підприємстві (без впровадження інновацій), спрямованими на зменшення витрат	Зростання
Рівень досягнення очікуваної економії щодо різних видів витрат за рахунок впровадження інновацій	Характеризує рівень ефективності управління витратами пов'язаними з впровадженням інновацій, призначених зменшити витрати підприємства	Зростання
Показники, що характеризують співвідношення між результатом та витратами на його досягнення		
Відношення обсягів вироблених в звітному періоді конкретних видів готової продукції (в цінах виробника) до відповідних їм сум виробничих витрат	Характеризує рівень ефективності управління витратами пов'язаними з виробництвом конкретних видів продукції	Зростання
Рентабельність реалізації продукції підприємства	Характеризує рівень ефективності управління витратами, що спрямовані на отримання валового прибутку від реалізації готової продукції	Зростання
Відношення сукупних доходів підприємства до сукупних витрат підприємства за звітний період	Характеризує рівень ефективності управління всіма витратами підприємствами	Зростання
Показники, що характеризують тенденції зміни непродуктивних витрат		
Зміна частки браку в загальному обсязі виробництва	Характеризує рівень ефективності управління витратами пов'язаними з налагодженням, обслуговуванням, ремонтом та використанням основних засобів, а також з використанням технологій тощо	Зменшення
Зміна частки відходів у матеріальних витратах	Характеризує рівень ефективності управління витратами пов'язаними із закупівлею, зберіганням та використанням матеріальних ресурсів	Зменшення
Зміна частки витрат на оплату простоїв з вини підприємства та інших непродуктивних виплат працівникам в загальних витратах на оплату праці	Характеризує рівень ефективності управління витратами пов'язаними з організацією праці робітників та її оплатою	Зменшення

1	2	3
Показники оцінювання ефективності управління витратами у виробничому процесі		
Фондомісткість	Характеризує рівень ефективності управління витратами пов'язаними з використанням основних засобів у виробничому процесі	Зменшення
Матеріаломісткість	Характеризує рівень ефективності управління матеріальними витратами у виробничому процесі	Зменшення
Працемісткість	Характеризує рівень ефективності управління витратами на оплату праці у виробничому процесі	Зменшення
Комплексний показник ефективності управління витратами підприємства		
Комплексний показник	Характеризує загальний рівень ефективності управління витратами на підприємстві	Зростання

де P_{rp} – частка реалізованої продукції у вартості виробленої продукції; P_s – коефіцієнт покриття собівартості продукції; P_p – продуктивність праці робітників; P_{zp} – питома вага витрат на оплату праці робітників у продуктивних витратах на виробництво продукції; P_{vp} – частка продуктивних витрат на виробництво продукції у загальній величині витрат на виробництво продукції; P_{vv} – питома вага загальних витрат на виробництво продукції у загальній величині витрат підприємства (за винятком капітальних та фінансових інвестицій).

Значення усіх показників формули (2) беруть за однаковий період часу.

Факторну модель (2) можна подати у такому вигляді:

$$E_{yv} = P_{rp} * P_s * P_p * P_{zp} * P_{vp} * P_{vv} , \quad (3)$$

де P_{rp} – частка реалізованої продукції у вартості виробленої продукції; P_s – коефіцієнт покриття собівартості продукції; P_p – продуктивність праці робітників; P_{zp} – питома вага витрат на оплату праці робітників у продуктивних витратах на виробництво продукції; P_{vp} – частка продуктивних витрат на виробництво продукції у загальній величині витрат на виробництво продукції; P_{vv} – питома вага загальних витрат на виробництво продукції у загальній величині витрат підприємства (за винятком капітальних та фінансових інвестицій).

Якщо $E_{yv} \geq (1 + R_{ps} / 100)$, ефективність управління витратами машинобудівного підприємства можна вважати задовільною. При тому чим більшим є цей показник, тим вищою є ефективність управління витратами машинобудівного підприємства. Якщо ж $E_{yv} < (1 + R_{ps} / 100)$, підприємству необхідно розробляти і реалізовувати заходи щодо підвищення ефективності управління витратами. Значення показника R_{ps} встановлюється на рівні планової рентабельності підприємства або середньогалузевого її значення.

Висновки. Використання запропонованої моделі оцінювання ефективності управління витратами підприємства та комплексного показника, що її характеризуватиме, дасть змогу машинобудівним підприємствам оптимальніше контролювати чинники, що впливають на зміну витрат, постійно аналізуючи напрям та силу впливу цих чинників.

1. Цал-Цалко Ю.С. *Витрати підприємства: Навч. посібник.* – К.: ЦУЛ, 2002. – 656 с. 2. Холод З.М., Бачик А.Я. *Аналіз витрат підприємства: актуальність, пріоритетні напрямки, проблеми і завдання // Наукові записки, 2005. – №8, с.9–15.* 3. Керимов В.Э. *Современные системы и методы учета и анализа затрат в коммерческих организациях: Учебн. пособие.* – М.: Изд-во “Эксмо”, 2005. – 144 с. 4. Ковтун С., Ткачук Н., Савлук С. *Управление затратами.* – Харків: Фактор, 2007. – 272 с. 5. Либерман И.А. *Управление затратами.* – М.: ИКЦ “МарТ”, 2006. – 624с. 6. Шанк Д., Говиндараджан В. *Стратегическое управление затратами / Пер. с англ.* – СПб.: ЗАО “Бизнес Микро”, 1999. – 288 с. 7. Панасюк В.М. *Витрати виробництва: управлінський аспект.* – Тернопіль: Астон, 2005. – 288с.